

формування світоглядної системи особистості. Складаючи підґрунтя для взаємозв'язків між різними галузями мистецьких знань, культурологічний підхід додає процесу інструментально-виконавської підготовки структурної єдності та ідейної довершеності, уможливорює становлення всебічно розвиненої особистості музиканта-педагога, забезпечує високий рівень професійної та загальної культури спеціаліста. Значимість культурологічних компонентів для інструментально-виконавської підготовки зумовлює потребу подальшого поглибленого дослідження, спрямованого перш за все на винайдення засобів реорганізації інструментального навчання в закладах довузівської музичної освіти.

Список використаних джерел та літератури:

1. Баренбойм Л. Вопросы фортепианной педагогики и исполнительства / Л.Баренбойм. – Л.: Музыка, 1969. – 288 с.
2. Благой Д.Д. Значение образных ассоциаций в работе педагога-пианиста / Д.Д.Благой. – М.: Музыка, 1966. – С. 201-218. – (Методические записки по вопросам музыкального образования)
3. Зак Я. Статьи, материалы, воспоминания / Я.Зак. – М.: Советский композитор, 1980. – 208 с.
4. Мильштейн Я. Вопросы теории и истории исполнительства / Я.Мильштейн. – М.: Советский композитор, 1983. – 266 с.
5. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник / О.П.Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2005. – 360 с.
6. Теплов Б. Проблемы индивидуальных различий / Б.Теплов. – М.: Советский композитор, 1961. – 172 с.
7. Шуман Р. Избранные статьи о музыке / Р.Шуман. – М.: Музыка, 1956.

Аннотация

Щербинина О.Н.

Культурологические основы инструментально-исполнительской подготовки музыканта-педагога

В статье освещены проблемы постижения и отображения музыкальных явлений на основе культурологического подхода. Обоснована значимость художественной эрудиции как фактора исполнительской культуры музыканта. Интеграция художественных знаний рассматривается как условие творческой самореализации исполнителя. Составляя фундамент для взаимосвязей между разными областями художественных знаний, культурологический подход добавляет процессу инструментально-исполнительской подготовке структурного единства и идейной законченности, дает возможность становления всесторонне развитой личности музыканта - педагога, обеспечивает высокий уровень профессиональной и общей культуры специалиста. Значимость культурологических компонентов в инструментально - исполнительской подготовке обуславливает потребность обретения способов реорганизации инструментального обучения в учреждениях среднего музыкального образования.

Ключевые слова: культурологические основы, художественная интеграция, искусство, инструментально-исполнительская подготовка.

Summary

Shcherbinina O.M.

Culturological Bases of Instrumental-Performing Preparation of a Musician-Pedagogue

The article deals with the problems of understanding and reflection of musical phenomena based on cultural approach. The importance of artistic erudition as a factor of performing culture of the musician is grounded. Integration of artistic knowledge as a condition of creative self-realization of the performer is considered. Composing the foundation for interconnections between different spheres of artistic knowledge, culturological approach adds to the process of instrumental-performing preparation structural unity and ideological completeness, gives possibility to establish comprehensively developed personality of a musician-pedagogue, provides for high level of professional and general culture of a specialist. The importance of culturological components in instrumental-performing preparation provides for the necessity to acquire some means of reorganization of instrumental training in the establishments of secondary music education.

Key Words: culturological bases, artistic integration, art, instrumental- performing training.

УДК 787.6.071.2: 371.8–057.875(045)

Яківчук Г.В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м.Хмельницький)

Організація роботи ансамблю бандуристів у педагогічних закладах

У даній статті розглядаються окремі аспекти оволодіння основами майстерності ансамблевого бандурного виконавства. Автором запропоновано форми та методи, які можуть бути використані в процесі

підготовки майбутнього вчителя музики, зокрема бандуриста. Розкриваються загальні вимоги дидактики: надання необхідних знань з історії та культури свого краю, залучення до національних культурних цінностей, традицій, етичних норм, що сприяють пробудженню національної свідомості. Запропоновано репертуар ансамблю бандуристів, який включає як вокальні, так й інструментальні твори, акомпанемент співакам та солістам на різних інструментах, музичний лекторій, який має на меті вдосконалювати необхідні вміння і навички співака, акомпаніатора й ансамбіста, сприяє набуттю досвіду професійного музиканта-виконавця вокально-інструментального колективу.

Ключові слова: ансамбль бандуристів, майбутній вчитель музики, методи та форми навчання, колективне музикування.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Зміни, що відбуваються в сучасній освіті, вказують на важливість формування особистості на вітчизняних культурно-історичних та мистецьких традиціях. Важливим завданням щодо виховання особистості є її залучення до скарбів національного мистецтва, зокрема, музичного. І саме бандурне мистецтво є одним із ефективних засобів глибокого пізнання духовних пластів українського народу, його історії та культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми... Аналіз публікацій та спеціальної літератури показав, що проблема вивчення творчості бандуристів та особливостей оволодіння цим інструментом цікавила видатних діячів культури минулих століть, сучасних науковців і практичних педагогів. Вивченням особливостей інструмента, різних шкіл гри на бандурі (київської, дніпропетровської, харківської, львівської), репертуару та методики навчання на інструменті займалися В.Кабачок, Г.Мартинович, М.Опришко, Г.Хоткевич, З.Штокало, Є.Юцевич. Свого часу видавалися посібники „Школа гри на бандурі” А.Омельченка (1977 р.), „Школа гри на бандурі” С.Баштана, А.Омельченка (1989 р.), у яких подавалися загальні відомості про інструмент, деякі положення з елементарної теорії музики, методичні вказівки щодо оволодіння основними навичками гри на бандурі, а також методичні рекомендації щодо вокального виховання учнів-бандуристів, роботу з ансамблями бандуристів.

Аналіз наукових досліджень та навчально-методичної літератури з даної проблеми показав, що питання ансамблевого мистецтва гри на бандурі розглядається недостатньо. Додаткового висвітлення потребує питання залучення до даного виду мистецтва як учнів музичних шкіл, так і студентів мистецьких спеціальностей, а також особливостей використання методів, прийомів та форм роботи зі створення малих форм (дует, тріо, ансамбль) вокально-інструментального музикування бандуристів.

Наукові праці таких фахівців у галузі бандурного мистецтва як Л.Воріна, О.Герасименко, В.Дутчак, Л.Мандзюк присвячені засадничим, концептуальним питанням теорії, практики, історії ансамблевого виконавства на бандурі. Значно менше розглядалося питання методики роботи з ансамблем бандуристів. Серед наявних публікацій найбільш вичерпною є праця М.Шевченко „Методика роботи з ансамблем бандуристів” [8].

Проблеми дидактичної, методичної, нотної літератури, створення і видання навчального репертуару, а також розробки методики роботи з ансамблем бандуристів залишаються нерозв'язаними. Необхідно зауважити, що методичні статті до деяких дидактичних посібників містять корисні поради, цінні зауваження та педагогічні знахідки, але вони не складають цілісної системи, а мають переважно вузьке, прикладне значення. Стосовно цієї проблеми М.Давидов зазначає „...у методичній літературі по бандурі для початкової і середньої ланки навчання методика вокальної, ансамблевої та хорової підготовки майже не розроблена. Особливо слід підкреслити, що тривалий час в навчальних закладах активізувалась увага педагогів на інструментальну техніку бандуристів, у чому, безумовно, досягнуто українською школою, в цілому, значних успіхів. Настав час, маючи належну інструментальну підготовку бандуристів і добре поставлену методику в цьому аспекті, привернути увагу педагогічного загалу до жанру, спрямованого на першоджерела кобзарського мистецтва як мистецтва в першу чергу вокального” [2, с. 76].

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є висвітлення деяких аспектів оволодіння основами майстерності ансамблевого бандурного мистецтва, зокрема роботи з ансамблем бандуристів-майбутніх учителів музики, а також розкриття теоретичних засад виховання не лише музиканта-виконавця, а й освіченої культурної людини, носія традицій національної та світової культури.

Виклад основного матеріалу.... Гармонійний розвиток особистості, виховання особистісної культури на національних традиціях – одне із завдань сучасної школи. Зазвичай, культура людини складається протягом тривалого часу і залежить від багатьох факторів: родинного виховання, соціального оточення, рівня розвитку і статусу освіти, рівня культури в державі тощо.

Художньо-образний вплив виконання народної музики на українському народному інструменті – бандурі – сприяє вихованню не лише національної свідомості та самосвідомості, а й національного чуттєво-емоційного досвіду, типу поведінки, способу життя. Завдяки вокальній діяльності відбувається залучення особистості до музичної культури, а колективний спів – це прекрасне психологічне, моральне та естетичне середовище для формування кращих людських якостей [3, с. 2].

Витоки сучасного кобзарського мистецтва в Україні сягають найдавніших часів. На сучасному етапі, в умовах незалежної України, цей напрям мистецтва набуває важливого значення в духовному відродженні держави. Залучення молоді до безпосередньої участі у пропагуванні виконавства на бандурі є впливовим засобом виховання національної свідомості, сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості.

Розвиток бандурного репертуару має складну історію, позначену різновекторними тенденціями та пошуками. Якщо у фольклорній традиції бандура трактується, насамперед, як акомпануючий вокалу інструмент, то у зв'язку з удосконаленням конструкції інструмента, процесами академізації народно-інструментального виконавства загалом, розвитком форм концертної практики, професіоналізації фахової музичної освіти, вона здійснила значний поступ до найрізноманітніших сольних та ансамблевих форм музикування. Це зумовило появу значного дидактичного і концертного репертуару, який фіксує основні здобутки еволюційних процесів у новій академічно-інструментальній іпостасі бандури [4, с. 3].

Слід зазначити, що на сьогоднішній день помітними є ознаки спаду популярності народно-інструментального мистецтва, що пов'язано з процесами в економічній, соціальній, політичній сферах нашої держави. Народна музика перебуває у затінку і втрачає масового слухача. Тому слід дбайливо зберігати, ретельно вивчати, наполегливо пропагувати та уміло рекламувати народні інструменти.

На сьогодні підготовка виконавців на народних інструментах, зокрема на бандурі, охоплює три музично-освітні рівні, кожен із яких має свою мету і завдання. Першим є музична школа, в якій діти навчаються грати на бандурі, приймають участь в учнівських оркестрах народних інструментів та різних інструментальних та вокальних ансамблях. Наступним і важливим етапом є музичні училища та факультети мистецтв (музичні відділення) педагогічних закладів. І найвищий рівень – музичні академії (консерваторії).

Розвиток особистості бандуриста, тобто формування його творчих здібностей, духовних якостей є однією з найхарактерніших тенденцій розвитку сучасної музичної освіти. Особистісна прерогатива передбачає естетичну і моральну позицію студента, яка формується зусиллями не лише його самого, а й педагога.

Підготовка вчителів музики є актуальним і важливим аспектом виховання підростаючого покоління, адже саме ця категорія вчителів буде працювати в загальноосвітніх та музичних школах і виховувати молодь на кращих національних традиціях.

На сучасному етапі модернізація музичної освіти потребує принципово нових підходів до пошуку новітніх технологій навчання, вдосконалення навчально-виховного процесу та системи контролю знань. Адже музична педагогіка – це систематичний пошук, творче співробітництво учнів, батьків, педагогів, усієї громадськості для організації навчання дітей як радісної і змістовної життєдіяльності [5, с. 10].

Навчання гри на бандурі в ансамблі не обмежується викладом технічних питань та ознайомленням студентів із творами програмного репертуару, а передбачає клопітку й відповідальну роботу викладача над формуванням загального і музичного світогляду учасника ансамблю, розвитком естетичного смаку майбутнього музиканта. Участь в ансамблі прищеплює студенту почуття колективізму, підвищує загальну дисциплінованість, формує відповідальність перед оточуючими за доручену справу. Знайомлячись із новими творами учасники ансамблю збагачують свій світогляд, музичне сприйняття, шліфують професіоналізм, естетичний смак, відчуття стилю, підвищуючи цим свій загальний рівень.

В ансамблях бандуристів майбутні вчителі набувають навиків музичного виконавства, що дозволяють їм проявляти свою творчість. Керівник ансамблю повинен розуміти, що педагогічне керівництво студентами, регулювання їхньої діяльності має здійснюватися не авторитарним шляхом (постійним контролем, нав'язуванням занять, примусом та ін.), а гуманно, демократично, створенням відповідних психолого-педагогічних умов тощо.

Специфічність музичного виконавства як виду художньо-творчої діяльності, яка полягає у відносній самостійності процесу створення неповторної художньої дійсності, обумовлює багатовекторність професійної підготовки бандуриста як виконавця, педагога, диригента.

Отже, професійній підготовці майбутніх учителів передують клопітка і систематична робота, в результаті якої перед керівником ансамблю постає ряд завдань щодо формування особистості вчителя музики, зокрема бандуриста, спрямованих на:

- оволодіння грою на бандурі та співу під власний супровід в обсязі, необхідному та достатньому для участі студентів у концертній діяльності колективу;
- залучення до кращих зразків української музичної культури;
- розвиток музично-вокальних здібностей;
- сприяння розвитку індивідуальних творчих здібностей;
- сприяння формуванню естетичного смаку та духовної культури особистості;
- формування навичок професійного та соціального партнерства; згуртування студентів у дружний творчий колектив.

Роль кожного учасника ансамблю дуже важлива. Використання гри на бандурі одночасно з голосом, виконання різних за стилем партій, висувають перед бандуристом особливі вимоги, вимагають поєднання навичок соліста і концертмейстера. Необхідним стає більш гострий інтонаційний слух, розуміння ускладненої гармонії, гарна музична пам'ять, відмінне почуття ритму, високорозвинені навички ансамблевого співу. Таким чином, відчуття ансамблю як єдиного організму – є одним із головних завдань ансамблевого виконавця [7, с. 1].

Через розширення діапазону форм і методів роботи педагог має забезпечити умови не лише для репродуктивної, а й для самостійної продуктивної творчості, спрямованої на самовираження. Для цього необхідно створювати творчий мікроклімат, застосовувати різні форми емоційно-образних ситуацій на основі спілкування, організувати роботу в ансамблі так, щоб вона найбільшою мірою відповідала творчим потребам і нахилам студентам, враховуючи динаміку змін їхніх інтересів і запитів, індивідуальних здібностей кожного.

Основними методами навчання в ансамблі бандуристів є словесні (бесіди, розповіді, пояснення), наочно-демонстраційні (педагогічний показ, виступи професійних музикантів та колективів), практичні (власне гра на бандурі, концертна діяльність колективу).

Учасники ансамблю бандуристів, музикуючи у колективі, мають можливість та зобов'язані постійно вдосконалювати необхідні вміння і навички співака, акомпаніатора й ансамбліста, щоб набути досвіду професійного музиканта-виконавця вокально-інструментального колективу та різнобічної творчої особистості.

Робота з ансамблем бандуристів невід'ємно пов'язана з аспектами періодичних занять, удосконалення вокально-хорової та інструментальної техніки, з вихованням культури хорового звучання, професійного виконавства, та творчого підходу до концертно-виконавської діяльності.

Важливим етапом функціонування колективу є концертні виступи, які повинні відбуватися систематично. Тобто, ансамбль бандуристів повинен приймати активну участь у концертно-просвітницькій діяльності навчального закладу. Це концерти, присвячені Великому Кобзареві – Т.Шевченку; тематичні вечори до народних обрядодійств (колядування, щедрування); музичні лекторії на різноманітні теми („Українські балади та думи”, „Українська пісня в житті народу”, „Історичні та соціально-побутові пісні” тощо).

Майбутні вчителі музики, зокрема бандуристи, мають можливість проявити себе в організації дитячого ансамблю бандуристів, оскільки на старших курсах студенти проходять педагогічну практику в різних навчальних закладах. Участь у студентському ансамблі бандуристів дає практичні навички створення такого колективу. Інтегруючи знання різних навчальних дисциплін у вузі, зокрема „Методику музичного виховання”, „Акомпанемент”, „Основний музичний інструмент”, „Сольфеджіо”, „Українську музичну літературу” та ін., майбутні вчителі накопичують досвід роботи з учнями щодо музично-естетичного виховання.

Протягом навчання у педагогічному закладі студентам пропонуються різноманітні типи занять: заняття-зустрічі з мистецтвом (ознайомлення з кращими зразками музичних творів та творів мистецтва); заняття-дослідження (вивчення музичних творів композиторів регіону); музичні вечори, а також інноваційні методи та методичні прийоми: робота в малих групах (дует, тріо) з вивчення репертуару; метод проблемних ситуацій (наприклад, попередження очікуваних помилок у процесі гри та співу).

Музичний репертуар – один із вирішальних факторів виховання майбутнього вчителя музики. Насамперед, він є свідченням рівня професійної майстерності колективу, демонструє його творчий потенціал, а також, вирішуючи конкретні навчально-виховні цілі, визначає напрям наступного творчого розвитку кожного учасника ансамблю.

Репертуар ансамблю бандуристів має бути різноманітним – включати як вокальні, так й інструментальні твори, а також акомпанемент співакам та солістам на різних інструментах: сопілці, скрипці, віолончелі, флейті тощо. Педагог повинен творчо підходити до підбору навчального матеріалу, різноманітних навчальних посібників і шкіл, використовуючи їх у своїй власній методиці. Завдання викладача – добирати твори так, щоб вони не лише стимулювали розвиток ансамблевого співу, а й були сильними як вокально, так і технічно [1, с. 89].

У роботі викладача-диригента, керівника колективу добір репертуару повинен посідати важливе місце і, безперечно, буде одним із головних чинників успішної майбутньої роботи ансамблю. Вдало підібрані музичні твори допоможуть швидко закріпити й удосконалити технічно-виконавську майстерність кожного ансамбліста, виховати його зацікавленість до занять у колективі, до творчої та концертної роботи, дадуть змогу розвинути музичну культуру й естетичний смак [6, с. 24].

Висновки...Таким чином, методи, прийоми і форми роботи з ансамблем бандуристів повинні відповідати загальним вимогам дидактики: надавати необхідні знання з історії та культури свого краю, залучати до національних культурних цінностей, традицій, етичних норм, що сприяє пробудженню національної свідомості та формуванню вокально-інструментальних навичок майбутніх вчителів музики.

Отже, якісний зріст ансамблевого виконавства та його удосконалення, технічне й виразне збагачення репертуару буде свідчити про активну професіоналізацію бандурного мистецтва. Адже бандура – це той український національний інструмент, який своїм специфічним звучанням і характерним репертуаром дає можливість виховувати студентів у національному дусі, що особливо важливо в період становлення незалежної української держави.

Список використаних джерел та літератури:

1. Баштан С. Школа гри на бандурі / С. Баштан, А. Омельченко . – К.: Муз. Україна, 1984. – 89 с.
2. Воріна Л. Методичні поради щодо культури ансамблевого співу / Л.Воріна // Кобзарське мистецтво. – Дніпропетровськ: [б. в.], 2004. – 76 с.
3. Гребенюк Н.Є. Вокально-виконавська творчість: автореф. дис.. д-ра мистецтвознавства: 17.00.03 – музичне мистецтво / Н.Є. Гребенюк. – К.: НМАУ ім. П.І.Чайковського, 2000. – 39 с.
4. Ніколенко О.І. Оригінальна інструментальна бандурна творчість в аспекті жанрово-стильової еволюції: автореф. дис.. канд. мистецтвознавства: 17.00.03 – музичне мистецтво / О.І.Ніколенко. – Львів, 2011. – 19 с.
5. Портнова О.С. Використання сучасних педагогічних технологій / О.С.Портнова // Позашкільля. – 2007. – № 1. – С. 1-10.
6. Сточанська М. Бандура як унікальний музичний інструмент українців / М.Сточанська // Земле, моя земле, я люблю тебе : навч.-метод. посіб. [Ноти]. – Луцьк: РВВ ВДУ імені Лесі Українки „Вежа”, 2006. – С. 15.

7. Чернікова С.В. Генеза естрадного вокально-ансамблевого виконавства та шляхи його професіоналізації: автореф. дис... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 – музичне мистецтво / С.В.Чернікова. – Х.: ХДУМ ім. І.П.Котляревського, 2008. – 18 с.

8. Шевченко М. Методика роботи з ансамблем бандуристів / М.Шевченко. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – 56 с.

Аннотація

Яківчук Г.В.

Организация работы ансамбля бандуристов в педагогических заведениях

В данной статье рассматриваются некоторые аспекты организации овладения основами бандурного ансамблевого исполнительства. Автором предложены формы и методы, которые могут быть использованы в процессе подготовки будущего учителя музыки, в частности бандуриста. Раскрываются основные требования дидактики: приобретение необходимых знаний истории и культуры своего края, привлечение к национальным культурным ценностям, традициям, этическим нормам, которые будут способствовать пробуждению национального сознания. Предложено репертуар ансамбля бандуристов, который включает как вокальные, так и инструментальные произведения, аккомпанемент певцам и солистам на разных инструментах, музыкальный лекторий, цель которого усовершенствовать необходимые знания и умения вокалиста, аккомпаниатора и ансамблиста, приобретение опыта профессионального музыканта-исполнителя вокально-инструментального коллектива.

Ключевые слова: ансамбль бандуристов, будущий учитель музыки, методы и формы образования, коллективное музицирование.

Summary

Yakivchuk G.V.

Organization of the Bandura Ensemble in Pedagogical Institutions.

This article discusses some aspects of the organization of mastering the basics of bandura art ensemble. The author offers the forms and methods that can be used in the process of preparation of future teacher of music, especially the bandura. The basic requirements of didactics are revealed: acquisition of the necessary knowledge of the history and culture of the native region, attraction to national cultural values, traditions, norms of ethic, which will contribute to the awakening of national consciousness. The repertoire of bandura ensemble is offered, which include both vocal and instrumental works, accompaniment to the singers and soloists with different musical instruments, musical lectures with the aim to master necessary knowledge and skills of a vocalist, accompanist and a member of the ensemble, acquisition of experience of professional musician-performer of vocal-instrumental company.

Key Words: bandura ensemble, future music teacher, methods and forms of education, collective music-making.

НАШІ АВТОРИ

Баюн Володимир Федорович – старший викладач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Бєлікова Валентина Венедиктівна – кандидат мистецтвознавства, член Спілки композиторів України, Заслужений працівник культури України, доцент кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ Криворізький національний університет

Варавкіна-Тарасова Надія Петрівна – здобувач кафедри інтерпретології та аналізу музики Харківського національного університету мистецтв імені І.П.Котляревського

Вітковська Світлана Олексіївна – викладач музичної літератури, музичної грамоти та слухання музики Кам'янець-Подільської міської дитячої школи мистецтв

Гут Людмила Сергіївна – старший викладач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Гуцал Росіна Сергіївна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Дутчак Ірина Іванівна – викладач кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Журавльова Наталія Іванівна – старший викладач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Заверуха Степан Іванович – старший викладач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Захарова Світлана Ігорівна – викладач-методист, зав. відділом спеціального фортепіано Харківської середньої спеціальної музичної школи-інтернату, старший викладач кафедри спеціального фортепіано Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського

Ліницька Наталія Степанівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Кабриль Катерина Володимирівна – викладач кафедри вокально-хорової майстерності Ніжинського